

PRIHODNOST VSEENO NI TAKO ČRNA

V zadnjem članku na temo demografskih sprememb in njihovega vpliva na javne finance, sem analiziral poročilo Evropske komisije (Ageing Report 2018). To je namreč verjetno najbolj pogosto uporabljen vir za ocene gibanj na področju demografije in njenih vplivov na javne finance. Po tem poročilu, naj bi se z leti razmere v Sloveniji najbolj zaostriale - imeli naj bi najvišje izdatke za pokojnine v BDP, prav tako pa naj bi se ta odstotek med vsemi državami EU tudi najbolj zvišal.

Kot ugotavljam v prvem tekstu, pa podrobnejša analiza tega poročila pokaže, da primerjalno najvišji izdatki za pokojnine niso posledica bistveno hitrejšega staranja našega prebivalstva (tu smo blizu povprečja), temveč posledica uporabljenih predpostavk. Predvideli smo namreč, da bo delež zaposlenih starejših ljudi med nižjimi, dodatno smo povečali število upokojencev, relativno visoka pa naj bi bila tudi rast povprečne pokojnine. In ob takšnih predpostavkah je pričakovano, da bodo tudi izdatki za pokojnine rasli bistveno večji kot v drugih državah. **Ob tem pa naj bi imeli celo 10 % več upokojencev na 65-tim letom starosti kot bo število prebivalcev v tej starosti (?), kar še dodatno poslabša sliko. V letu 2070 naj bi tako za pokojnine namenjali preko 15 % BDP, kar je največ med vsemi državami Evropske Unije. In to kljub temu, da bo imelo polovico držav v EU večji delež starejših.**

Vse to nedvomno nakazuje, da uporabljene predpostavke niso realne, vsaj ne v smislu primerjave z drugimi državami. **Zakaj naši izdatki za pokojnine predstavljajo največji delež BDP med vsemi državami, če pa bo delež starejšega prebivalstva v Sloveniji na ravni povprečja EU?** Ali namenoma prikazujemo slabše razmere, ali pa so v drugih državah bolj optimistični? Ali taktični? Redno prikazovanje bistveno slabših razmer ima namreč precej negativnih posledic.

Na takšne ugotovitve sicer hitro dobim komentar, da so taki izračuni ter prikazovanje že v interesu nekoga - a sam nisem zagovornik teorij zarote in ocenjujem, da gre bolj za nedoslednost in premajhno pozornost pri oblikovanju predpostavk ter preverjanju zaključkov. **Kakorkoli, poglejmo, kaj pa bi bile mogoče nekoliko bolj realne predpostavke in posledično rezultati. Ti so seveda mnogo bolj vzdržni in najmanj na povprečju Evropske Unije.**

Izračuni v nadaljevanju prav tako izhajajo iz projekcij Evropske komisije o gibanju prebivalstva po starostnih razredih. Kot rečeno, danes najbolj odstopamo pri zaposlovanju starejših oseb. V starostnem razredu 60 do 69 let je bilo predlani v Sloveniji npr. zaposlenih le 14,4 % prebivalcev, v povprečju EU 28 %, na Švedskem pa 45 %. **V predstavljenih izračunih sem predpostavil, da bi čez dobrih dvajset let (2040) dosegli podobno zaposlenost kot jo imajo danes na Švedskem in to je ključna predpostavka.** Razlike so danes sicer precejšnje, a najbrž ne bi smelo biti zadržkov, da v dvajsetih letih ne bi postopno dosegli podobnih deležev zaposlenosti.

Gre predvsem za spremembo v starostnem razredu 60 do 64 let, kjer bi morali dvigniti zaposlenost iz sedanjih 20 na 68 %. Glede na že obstoječo zakonodajo, ki določa minimum 65 let starosti ter predvideni dvig na 67 let, so takšna pričakovanja najbrž verjetna (in nujna). Drži, da je upokojevalna možna tudi pred tem (če dosežeš 40 let delovne dobe), a čez dvajset let se bodo upokojevale letniki 1975, ki so vstopali v delovno razmerje precej kasneje. V starostnem razredu 65 do 69 let pa imamo danes zaposlenih 7 % ljudi, Švedski (cilj) pa 23 %, kar je najbrž s popravki zakonodaje tudi dosegljivo. Konec koncev imajo (bogati) Švedski podobno pričakovano življenjsko dobo kot Slovenci in res ni razloga, da bi morali oni delati dlje (in to že danes).

Potem ko opredelimo število zaposlenih starejših oseb, pa preostale (nad 55 let starosti) štejemo kot upokojene osebe. S takšnim izračunom bi danes (2017) dobili 544 tisoč upokojencev. Uradni podatek o številu upokojencev je bil sicer 616 tisoč, a ta zajema tudi ljudi, ki dobivajo samo delno pokojnino (kot npr. dodatek tuji pokojnini). Leta 2017 je bilo po podatkih ZPIZ le 522 tisoč upokojencev, ki so dobivali celotno pokojnino (torej skoraj 100 tisoč manj od skupnega števila). V uradnih evidencah se pojavljajo različni načini zajemanja števila upokojencev, zato kot najbolj ustrezen ocenjujem omenjeni podatek o 544 tisoč upokojencih. Na osnovi tega števila je tudi izračunana povprečna pokojnina (ta se prav tako računa na različne načine). Manj dilem pa je seveda pri znesku izplačanih pokojnin. V letu 2017 smo zanje namenili 4,3 milijarde evrov ali točno 10 % od 43,0 milijard evrov BDP (lanski podatek je še nižji, 9,7 % BDP).

Kot tretji vhodni podatek, pa je rast produktivnosti. To merimo kot dodana vrednost (BDP) na zaposlenega. Če pogledamo čas od leta 2000, je tako opredeljena produktivnost naraščala po povprečni stopnji 1,7 % letno. BDP na prebivalca je naraščal nekaj hitreje (1,9 %), ker se je v zadnjih 17 letih stopnja zaposlenosti povečala (zanimivo, da kljub povečanju deleža starejših od 14 na 19 % celotne populacije). Vzporedno pa so povprečne realne plače rasle nekoliko počasneje, po stopnji 1,5 % letno. Bistveno več pa je bilo zaostajanja pri rasti pokojnin, saj so te naraščale le po okoli 0,3 % letno. Zaradi tega je kljub precejšnjemu povečanju števila upokojencev, delež BDP za pokojnine

upadel iz 10,8 % (2000) na omenjenih 10,0 % v letu 2017. Navedeni podatki so prikazani v spodnji tabeli (vsi zneski so v stalnih cenah in sicer za posamezno izbrano leto - 2000, 2017, 2040 in 2060 - ter povprečne letne stopnje rasti v obdobjih med enim in drugim podatkom).

PROJEKCIJE GIBANJA BDP, ZAPOSLENOSTI TER IZDATKOV ZA POKOJNINE									
	dejanski podatki			realistične proj. (Švedska zap. 2017)				proj. ob enaki zaposl.	
	2000	povpr.st.	2017	povpr.st.	2040	povpr.st.	2060	2040	2060
št. prebivalcev (000)	1.988	0,2%	2.066	0,0%	2.066	-0,2%	2.000	2.066	2.000
št. zaposlenih (000)	894	0,4%	959	0,1%	978	-0,5%	891	816	763
delež zaposl./prebiv.	45,0%		46,4%		47,4%		44,5%	39,5%	38,1%
BDP / zaposl. (000 eur)	33,6	1,7%	44,8	1,9%	69,1	1,8%	99,0	69,1	99,0
BDP (mio eur)	30.020	2,1%	43.000	2,0%	67.571	1,3%	88.143	56.329	75.488
BDP / prebiv. (000 eur)	15,1	1,9%	20,8	2,0%	32,7	1,5%	44,1	27,3	37,7
št. upokojencev (000)	430	1,4%	544	0,4%	602	0,1%	610	731	705
povpr. pokojn. (mes eur)	628	0,3%	661	1,6%	950	1,5%	1.282	950	1.282
masa pokojnin (mio eur)	3.242	1,7%	4.315	2,0%	6.857	1,6%	9.387	8.327	10.848
pokojnine / BDP	10,8%		10,0%		10,1%		10,6%	14,8%	14,4%

V tabeli je torej ocena, kakšna bi bila obremenitev BDP z izdatki za pokojnino ob omenjenih predpostavkah. **Prva predpostavka je bila delež zaposlenosti po posameznih starostnih razredih. Upoštevali smo, da bi leta 2040 dosegli vsaj današnje razmere na Švedskem. Ob teh pogojih bi bilo takrat, kljub povečanju deleža starejših, vseeno celo nekaj več zaposlenih (978 tisoč ali 19 tisoč več kot danes). Povečanje zaposlenosti, predvsem starejših, bi torej odtehtalo učinke večjega števila starejših (!). Seveda pa bi se vzporedno vseeno povečalo število upokojencev in sicer od 544 na 602 tisoč.**

To so ključne številke v "celotni zgodbi" in če so projekcije sprejemljive, potem je tudi naveden izračun dokaj zanesljiv (seveda ob predpostavki povečanja zaposlenosti na nivo današnje Švedske). Glede na preje omenjeno poročilo EK, ta izračun prinese okoli 90 tisoč več zaposlenih, predvsem zaradi večje zaposlenosti starejših in deloma tudi mlajših. Na drugi strani pa je 140 tisoč manj upokojencev, ker so izločeni upokojenci z delno pokojnino ter tudi na začetku omenjena napaka. Sicer pa so med upokojence zajeti vsi prebivalci nad 55 let, ki niso zajeti med zaposlene.

Drug vhodni podatek za izračun pa je predvidena rast produktivnosti (BDP na zaposlenega) ter rast pokojnin. Tu so upoštewane projekcije EK in sicer 1,9 % v povprečju do leta 2040 ter 1,8 % do leta 2060. Pri rasti pokojnin sem upošteval zaostajanje 0,3 odstotne točke za rastjo produktivnosti. Ob teh predpostavkah bi bili izdatki za pokojnine leta 2040 približno na podobni višini kot so danes, torej okoli 10 % BDP. V tabeli je tudi izračun do leta 2060, ko ostaja rezultat podoben, le nekoliko višji.

Izračun torej pomembno odstopa od projekcij pripravljenih s strani Evropske komisije in izračunan rezultat nas uvršča med manj problematične države. Ob tako velikih razlikah je seveda prisotna dilema ali gre mogoče za kake napake v izračunu. A zgornji izračun je dokaj pregleden in temelji na treh ključnih predpostavkah:

- 77-odstotna zaposlenost aktivne populacije (enaka kot Švedska danes),
- vsi ostali starejši prebivalci upoštevani kot upokojenci ter
- rast produktivnosti dela po 1,9 % letno in pokojnin z 0,3 odstotne točke zaostanka.

Drugačne predpostavke rasti produktivnosti na delež izdatkov za pokojnine niti ne vplivajo, učinek ima le višina zaostanka rasti pokojnin. Če zaostanka ne bi bilo, potem bi bil delež odstotno točko višji ter seveda obratno. Vpliva pa seveda tudi število zaposlenih in posledično upokojencev. Samo 30 tisoč oseb razlike (manj zaposlenih in več upokojencev ali obratno) spremeni delež pokojninskih izdatkov v BDP za eno odstotno točko.

Zaradi tega je potrebno tudi tokrat ponoviti, da te projekcije temeljijo na postopnem višanju upokojitvene starosti in približevanju Švedski stopnji zaposlenosti. Da je torej potrebno nadaljevati s postopnim zaostrovanjem pogojev - a brez nekkih šokov na kratki rok. Če pa seveda ne bi tu naredili nič in zadržali enake pogoje pri upokojevanju ter zaposlovanju starejših, pa bi se srečali z razmerami kot so prikazane v zadnjih dveh kolonah v tabeli. V tem primeru bi se izdatki za pokojnine res približali 15 % BDP, upošteva tudi konstantno realno rast pokojnin. Ta scenarij najbrž ni niti ne more biti predmet obravnave.

Z dokaj veliko stopnjo zanesljivosti torej lahko zatrdimo, da problem staranja prebivalstva in z njimi povezani višji izdatki za pokojnine nikakor ne bodo tako drastični, kot se za Slovenijo običajno predstavlja in ponavlja na vsakem koraku. Seveda pa moramo nadaljevati s predvidenimi in že začrtanimi spremembami pokojninske in delovne zakonodaje in to bo zagotovilo tudi vzdržnost javnih financ.